

SEOBE NAŠE NASUŠNE

(Živko Nikolić: *Seoba u nevreme*, Gramatik, Beograd, 2010)

*Ko jednom sa izvora lutanja bar malo
popije
stalno pred sobom ima da razgrće
Beskrajno plavetnilo.
Živko Nikolić*

Uobličavanje subjektivnog doživljaja i lične, neponovljive, trenutne percepcije u svetu pojavnosti i predmetnosti, koju pesnik Živko Nikolić minuciozno i decentno provlači kroz iskustvo zvano poezija, u njegovoj šesnaestoj knjizi *Seoba u nevreme* isključilo je metaforičnu razbokorenost i suptilno nijansiranje u slikanju doživljenog. Kompilacija tematsko-motivskih jedinica iz prethodnih zbirki, uz novo-staru, transcendentalni(ji)m iskustvom obogaćeno mišljenje transponovano u sliku, doprinosi čitalačkom utisku tematske kompleksnosti, ali nikako prenatrpanosti: ostajući u okvirima naslovne imenice – čija sveobuhvatnost nije putokaz ka rasplinutosti – i na pozicijama stabilne odbrane starih semantičkih celina, pesnik ih dovodi u logične i alogične ukrštaje, obogaćuje novim smislovima. Krećući se i dalje u krugovima opsesivnih motiva Živka Nikolića, kao što su ljubav, suptilna erotika ili oživljeni „četvrti stalež“ (kako je svet predmeta nazvao Džulijan Barns), ali i migraciono iskustvo i nacionalni uzleti i padovi, stihovi koji ispunjavaju knjigu *Seoba u nevreme* odaju blago pomeranje fokusa ka poslednjem težištu: sve to, opet, uz dublje poniranje u istorijsko i izvesnu narativnu nadogradnju pesničkog jezika, kao i umnožavanje glasova koji se, iz kladenca sećanja, javljaju da pričaju naše mitove i svedoče o našem pa-ganstvu.

Usredsredivši se, dakle, na fenomen višeznačnosti reči „seoba“, na njenu transgresivnu moć, njenu (is)pisljivost u srpskoj poetesko-proznoj baštini, njenu latentnu sakralnost, napose, neprikosnovenost, koju je definisao Miloš Crnjanski, čuvenim rečenicama: „Ima seoba. Smrti nema“, pesnik naslovnu imenicu vidi i kao magiju (prvi pesnički ciklus, *Seoba je magija*), i kao preobražaj (peti pesnički ciklus, *Seoba je preobražaj*), i kao vekovnu tajnu i san. Seoba je i preneti iz okrilja mistike i naslute u predele visprenih i britkih, katkad ironičnih pesničkih pasaža. Naslovljavajući knjigu *Seoba u nevreme*, pesnik je hteo mnogo: da otvori više vremenskih kapija, od prvih seoba do dana današnjih, da prizove model poverenja u večna gibanja, usamljena i omasovljena, da povisi ton nad uzaludnim potragama za vatrom kadrom da zagreje nacion, da podvikne, pa i da dočara jedno nevreme, jednu meteorološku nepogodu širih razmera, koja je uvek tu, najčešće u obličju istorijski kolebljivih prilika. Sve je to, opet, i svedeno angažovana i okazionalno deklamatorna poezija,

ali i refleksija koja seobu promišlja kao individualni čin, kao zadatost telu, udovima; konačno, kao metempsihozu i veru u neporemećeni ritam duše.

Ostajući veran osnovnim poetskim elementima, kao što su vatra i njena posledica pepeo, potom voda (ponajpre reka), oblak, zemlja i njeni produkti, biljni svet, predmeti nastali ljudskom rukom i konačno, ljudsko telo kao najsloženija mikrokosmička kategorija i mapa različitih čulnih doživljaja i udara, Živko Nikolić je suptilno ukazao na mogućnost da se upravo *pokret*, jedan od osnovnih fenomena fizike, protumači kao kvintesencija, kao mesto razrešenja Gordijevog čvora njegove značenjski bremenite poezije. Otuda je kretanje, kao preseljenje sa jednog mesta na drugo, kao neosporni odlazak i sporni dolazak, u isti mah i mesto preseka individualnog i kolektivnog, profanog i svetog, telesnog i duhovnog, ljudskog i božanskog.

Kada u pesmi „Dlan i prag“ pesnik zapeva: „Ja – početak svega“, tada se privid solipsizma resko i drsko nameće kao nužni zaključak. Niz pesama iz ciklusa *Seoba je magija* potvrđuje poziciju samoproklamovanog epicentra poetskog pregnuća oko kojeg gravitiraju sva druga tela koja stihovi prizivaju kao znamenja poetske upitanosti. U pesmi „Eho je svedok“ čitamo: „sunčeva vrteška/ postoji ako mene ima// dok sam ja tu/ sve je/ svi su tu// mera svemu/ moj je trag“. Čitava jedna makrokosmička mašinerija stavljena je u službu sopstva, na dohvat je ruke pesniku-tvorcu: „Kada govorim ne dozivam/ ja rečima predele dočaravam“. Istovremeno, ovaj ciklus doživljaj krajnje subjektivnosti dovodi do paradoksa: ako sam mera svemu, za koga onda pišem, kome se obračam, koga u to želim uveriti? Odgovor kao da treba tražiti u dosluhu s ranijim pesničkim iskustvom Živka Nikolića, koje je i samo viđeno kao tajna, dobro skrivana „iza zida“. U pesmi „Iza zida“ (*Ispod praha*, Beograd, 1997) kaže se: „zar se igde okončava/ ono što iza zida počinje// posle nade jedino još/ u to iza zida verujem“. Na introspektivnom saznanju i iskustvenom bolu zasnovane su i pesme „Oblik seobe“ i „Sutra večno mlad“ iz ciklusa *Seoba je magija*.

No, govor za famozno Drugo, otelotvoreno ponajpre u ženskom rodu, naslućeno u pesmi „Hiljadu lica“, transformiše se u toplu, na momente patetičnu poruku („Osmeh“, „Ljubičasto lišće“, „Čitao“). Težnja ka pokretu ispoljena je stihom: „Pokušavam da se prise tim svakog pokreta“. Pokret viđen kao lutanje, kao potraga, kao promena, kulminiraće u pesmi „Odbačeni“, koja i zatvara ciklus *Seoba je magija*, gde se kaže: „I da li lutanje ima kraj/ ili je ono uvek svemu početak“.

Bića i predmeti sele se iz jednog prostora u drugi, iz nepoznatih dimenzija u one evidentirane; seobom menjaju suštinu, namenu, oblik; usloznavajući se, grade nepoznate predele („Seoba kamenja“ iz ciklusa *Seoba predmeta*). Pri tom, veoma je važan okular kroz koji se prati transformacija, te stalna potreba da se rani doživljaj bića i predmeta u mašti nadogradi novim slikama i vizijama, da se prostori imaginacije nasele neispitanim, katkad sirovim sadržajima: to potcrtava polarizaciju dva vremena, izostrava sliku sadašnjeg, kao iskustvenog, pozitivnog, naspram, minulog i sfumatičnog, čak amorfno. Neprekidno komešanje subjek(a)ta i objek(a)ta u vremenskim zonama reflektuje jaku koncentraciju kategorija večnosti i trenu, što se na (nad)gramatičkom planu ispoljava učestalošću vremenskih predloga i priloga: *pre/posle, nekad davno, odavno, nikada, sutra*; prostornu udaljenost svedoče izrazi: *tamo/ovde, odnekud, na onu stranu* i dr.; kao da se hronotop određuje naspram dubine i snage promene koje ostavljaju traga u svesti subjekta, koji, duboko u sebi,

često oživljava raniji poredak: zvona iz daljine, predeo iza zida, srce horizonta. Neretko je ekspliciran snažni pokretač akcije: kovitlac, grom (priprema za nepogodu) ili ljudska sila („Preseljenje kuće“, „Seoba kamenja“ i dr.). I sâm subjekt zahvaćen je procesom promene. U pesmi „Kovitlac“ on zaključuje: „Ja ničeg nemam,/ ja se za nebeski svod/ zubima pridržavam.“ Voda, protičući, preseljava sebe, ali i duše ljudi, čime se implicira antički podtekst Stiksa, reke – graničnog predela dva sveta. „Opčinjen cvetovima“ razrađuje motiv smrti i zagrobnog života, kroz ideju večite kretnje, dok fenomen sećanja određuje kao misao u pokretu, misao koja priziva.

Ako nas je u trećem ciklusu, *Seoba bića* pojedinim pesmama pesnik uveo u kolektivni zanos, u zajednička snatrenja i trpljenja, ako nas je katkad i pripremio za nepogodu, za nevrete koje inicira seobu („Priprema za nepogodu“), u četvrtom ciklusu *Seoba u nevrete*, ta je nepogoda stupila na scenu prouzrokovavši velike migracije: ovde jedina ustupa mesto množini, a pesnik postaje proklamator volje zajednice: zato je on prorok („Prorokovanje“, „Doći će dan“), pripovedač drevnih priča koje se značenjski reflektuju i na njegovo doba, ili se za njega vezuju snom („Seoba u nevrete“, „Spisak sećanja s kraja 17. veka“, „San o povratku“); svedok je pogroma („Ispovest odbeglih“) i ritualno-magijskih radnji svoga naroda („Jedini dan u godini“): „ima jedan dan u godini/ kada se mojoj braći/ ispod pazuha pomaljaju krila.“ Ciklus zatvaraju pesme „San o povratku“ i „U povratku“, koje u središte kruga opet izdvajaju pesničko ja, kao individu u koja se vraća „u ono što se neko me desilo/ a ja slučajno upamtio“.

Poslednji ciklus, *Seoba je preobražaj*, sinteza je motivskih segmenata prethodnih ciklusa, preciznije – njihova nadogradnja sredstvima pesničke proze, sa ekspliciranim Drugim kao adresatom. Kao da pesnik, koji je u sebe upio iskustvo mudraca i kazivača iz prethodnih pesama, sada ima potrebu da svoje, odnosno, kolektivno iskustvo pretoči u formu poslanice, na polzu famoznom slušaocu, koji „čutke po bespuću traži svoju stazu“. Zato je svaki naredni dan koji pesma jemči amalgam otvorenosti ka daljem kretanju, promena, telesnim menama i fluktuacijama elemenata, u saglasju sa suštinski animističkim religijskim zanosom. Ta sinteza, koja se u pesmi „Kraj vatre“ iz prethodnog ciklusa, očituje u prevazilaženju simovićevske skepse pred usudom braće nemoćne da se okupe oko svete vatre, u poslednjem se ciklusu reaktivira novim i novim pitanjima i sumnjama: nepoverenjem u lažni plamen, „jer onaj pravi su kradljivci vatre sakrili“ („Nije?“), slikom puteva prekrivenih blatom, bespućima, divljim, neprohodnim stazama. Ostaje samo bezuslovno poverenje u novi dan, viđen kao produkt kretanja vremena, kao preobražaj unutar bića samog, nadvladavanje damara u korist novih, horizontalnih i vertikalnih, linearnih i kružnih putovanja.

Kompaktna, ali u isti mah i složena i sugestivno refleksivna zbirka pesama Živka Nikolića osvetljava fenomen seobe iz različitih, međusobno kontradiktornih vremensko-prostornih referenci, koje pesnik osvaja ili prevazilazi. Ona transparentno, no svedeno tumači jedno univerzalno, ali u isti mah i vrlo konkretno istorijsko-mitološko, epsko pamćenje nadograđeno individualnim iskustvom. U tome je i njena ljupkost i snaga – ubedljivo, emotivno nabijeno i iskreno, ona utoliko više biva delom kolektivnog zanosa ukoliko se njena metaforika uključuje u procese omasovljavanja glasova, podizanja ličnog patosa na nivo nacionalnog s jedne strane i metafizičkog s druge. Ova pregledna pesnička staza – nema-

rom naše književne kritike i nestručnošću pojedinih članova žirija za dodelu prestižnih književnih nagrada – ostaje skrajnuta, bez adekvatne recepcije u široj javnosti, bez zrelog i stručnog čitanja; sve to ponajpre na štetu ionako malobrojnih čitalaca, koje bi mogla povesti na imaginarno putovanje, na britkim sentencama i živopisnim slikama pripremanu ključnu potragu za graničnim, nikako konačnim zonama, zonama dimenzionalnih ukrštaja, na seobu duše, kroz prostor i kroz (ne)vreme.